

صلى الله عليه وسلم

دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گیلان

دانشکده علوم جنگل

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته
جنگلداری

ارزیابی عملکرد اجرایی طرح مدیریت منابع جنگلی زاگرس در منطقه‌ی پشت کوه فریدون شهر

پژوهش و نگارش

محمدجواد یزدی

اساتید راهنما

دکتر محمدهادی معیری

دکتر سید فضل‌الله عمادیان

استاد مشاور

مهندس محمدرضا شهرکی

تابستان ۱۳۹۲

تعهدنامه پژوهشی

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان‌نامه‌های تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان مبین بخشی از فعالیت‌های علمی- پژوهشی بوده و همچنین با استفاده از اعتبارات دانشگاه انجام می‌شود؛ بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه دانش‌آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می‌شوند:

- ۱- قبل از چاپ پایان‌نامه خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه اطلاع داده و کسب اجازه نمایند.
- ۲- قبل از چاپ پایان‌نامه در قالب مقاله، همایش، اختراع و اکتشاف و سایر موارد، ذکر نام دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان الزامی است.
- ۳- انتشار نتایج پایان‌نامه باید با اطلاع و کسب اجازه از استاد راهنما صورت گیرد.

اینجانب محمدجواد یزدی دانشجوی رشته جنگلداری مقطع کارشناسی ارشد تعهدات فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده و به آن ملتزم می‌شوم.

نام و نام خانوادگی و امضاء
محمدجواد یزدی

تقدیم بہ روح پاک مادرم

و

پدرم

و، مہسربا و فایم

شکر و قدردانی

باساس و شکر فراوان از:

استاد بزرگوار جناب آقای دکتر محمد هادی معیری و استاد ارجمند جناب آقای دکتر عابدیان و استاد مشاور عزیز و دلسوزم جناب آقای مهندس محمد رضا شهرکی، اساتید محترم راهنما، که در این پژوهش دانش گسترده و چکیده سال هابرسی و تحقیق را با رویی گشاده به من ارزانی داشتند و پرسش های بی شمارم را پدران و بی بیچ منتی پاسخ دادند.

کارمندان محترم گروه جنگلداری دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی کرگان به خاطر همه بزرگواری هایشان.

دوستان و بهکلاسی های عزیزم خانم ها ابراهیمی، ضیایی، افشار، مسروری، میردلیلی و آقایان یلم، علایی و اسماعیل سیلانخوری عزیز، نوربان بزرگ، جعفری، حسینی، حسنی و نخشی که شرمنده مهربانی ها و پاسکزار بهکاری های بی دینشان هستم.

و همچنین لازم می دانم که از سازمان های جنگل ها و مراتع، اداره منابع طبیعی اصفهان جناب آقای شاطلی و مهندس برزوی عزیز و ادارات محترم استان های گلستان اصفهان که مراد امر نمونه برداری صیمانه یاری رسانند، شکر و قدردانی نمایم.

سلامتی و موفقیت همی این عزیزان آرزوی من است.

چکیده

پایداری منابع طبیعی یکی از چالش‌های برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه به خصوص در مناطق روستایی کمتر توسعه یافته است. چرا که ارتباط بهره‌برداران با محیط در این مناطق پیچیده‌تر از مناطق توسعه نیافته است. در اکثر مناطق روستایی ایران به ویژه در روستاهای مناطق جنگلی، روستاییان در ارتباط تنگاتنگ با منابع طبیعی به خصوص جنگل می‌باشند، لذا برخورداری پایدار از این منابع در گرو حفاظت از منابع جنگلی است. در همین راستا تحقیق حاضر با هدف ارزیابی عملکرد اجرایی طرح مدیریت منابع جنگلی زاگرس در منطقه پشت کوه فریدونشهر از استان اصفهان انجام گرفته است. جامعه آماری این تحقیق، ساکنین روستای کلوسه از محدوده طرح صیانت در فریدونشهر است که دارای ۱۲۸ خانوار می‌باشد. با استفاده از جدول کرجسی - مورگان حجم نمونه مشخص و تعداد ۱۰۰ خانوار به روش نمونه‌گیری تصادفی به عنوان نمونه‌های آماری تعیین شدند. تکمیل پرسشنامه محقق ساخته به همراه مصاحبه به عنوان ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت. روایی محتوایی پرسشنامه با نظرات اساتید راهنما، متخصصان و کارشناسان منابع طبیعی منطقه و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ به دست آمد. پس از جمع‌آوری اطلاعات، استخراج و تجزیه تحلیل داده‌ها صورت پذیرفت. میزان محقق شدن اهداف از پیش تعیین شده در اجرای طرح مذکور به عنوان نحوه عملکرد این طرح در منطقه مورد مطالعه مورد سنجش قرار گرفت. میزان عملکرد طرح صیانت از جنگل در منطقه مورد مطالعه در سه بخش احیا و تقویت پوشش گیاهی، کاهش عوامل تخریب جنگل و کاهش وابستگی معیشتی مردم به دامداری، در چهار سطح ضعیف، متوسط، خوب و خیلی خوب مورد ارزیابی قرار گرفت که به ترتیب روستاییان وضعیت عملکردی طرح را در حد ضعیف (۵۳ درصد)، متوسط (۴۳ درصد) و ضعیف (۴۱ درصد) ارزیابی کرده‌اند. یافته‌های حاصل از اولویت‌بندی فعالیت‌های طرح صیانت نشان می‌دهد که طرح مذکور در زمینه‌های کشت محصولات فرعی و غیرچوبی و نگهداری مناطق احیا شده از فعالیت‌های احیایی، تغییر الگوی سوخت‌های جنگلی و کاهش تعداد دام در جنگل و همچنین خروج دام از آن، از فعالیت‌های کاهش در تخریب جنگل، و افزایش و توسعه باغداری و جایگزینی درختان مثمر و توسعه درختکاری و جنگل‌کاری چند منظوره از جمله فعالیت‌های کاهش وابستگی معیشتی مردم به دامداری، عملکرد بهتری نسبت به سایر فعالیت‌ها داشته است. همچنین یافته‌های به دست آمده از تحقیق، مشارکت حداکثری (۴۴ درصدی) روستاییان در برنامه‌های طرح صیانت در منطقه را نشان می‌دهد. در مقابل ۳۹ درصد از افراد مورد مطالعه رضایت خوبی از برنامه‌های طرح مذکور نداشتند. یافته‌های حاصل از ضریب همبستگی بین متغیرها نشان داد که بین متغیرهای میزان تحصیلات، مدت آشنایی با طرح، میزان اراضی کشاورزی، میزان درآمد در سال، مشارکت افراد در اجرای طرح و میزان مقبولیت روستاییان از انجام طرح، با میزان عملکرد و موفقیت طرح صیانت در رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده، رابطه مثبت و معنی‌داری دارند. نتایج رگرسیون چند متغیره حاصل از تحقیق حاضر نیز بیانگر آن است که از بین متغیرهای مستقل تحقیق، ۴۹/۹٪ از تغییرات در میزان موفقیت طرح مذکور را میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های طرح، میزان مقبولیت روستاییان از برنامه‌های طرح، میزان درآمد روستاییان در سال و میزان تحصیلات تبیین می‌کنند. در تحقیق حاضر با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاداتی جهت عملکرد مناسب‌تر طرح صیانت در منطقه مورد مطالعه ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی: عملکرد، طرح مدیریت منابع جنگلی، زاگرس، روستای کلوسه - فریدونشهر.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول / مقدمه

۲	۱-۱ مقدمه
۴	۲-۱ تعاریف
۱۱	۳-۱ سوال‌ها
۱۱	۴-۱ فرضیه‌ها
۱۲	۵-۱ اهداف

فصل دوم / بررسی منابع

۱۴	۱-۲ منابع داخلی
۲۲	۲-۲ منابع خارجی

فصل سوم / مواد و روش‌ها

۳۰	۱-۳ معرفی منطقه
۳۰	۱-۱-۳ وضعیت جنگل‌های استان اصفهان
۳۰	۲-۱-۳ موقعیت جغرافیایی منطقه
۳۱	۳-۱-۳ فیزیوگرافی منطقه
۳۲	۴-۱-۳ آب و هوا و اقلیم
۳۲	۵-۱-۳ جامعه گیاهی
۳۵	۵-۱-۳ وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنین منطقه مورد مطالعه
۳۵	۶-۱-۳ محصولات فرعی در منطقه مورد مطالعه
۳۶	۲-۳ روش تحقیق
۳۶	۱-۲-۳ جامعه آماری و حجم نمونه
۳۶	۲-۲-۳ شیوه اجرای تحقیق
۳۷	۳-۲-۳ متغیرهای تحقیق
۳۷	۱-۳-۲-۳ متغیر وابسته

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳۷	۳-۲-۲ متغیرهای مستقل
۳۷	۳-۲-۴ روایی پرسشنامه
۳۸	۳-۲-۵ اعتبار پرسشنامه
۳۸	۳-۲-۶ روش‌های تجزیه و تحلیل آماری

فصل چهارم / نتایج

۴۰	۴-۱ ویژگی‌های فردی
۴۰	۴-۱-۱ وضعیت سنی پاسخگویان
۴۱	۴-۱-۲ وضعیت تحصیلی پاسخگویان
۴۲	۴-۱-۳ وضعیت افراد تحت تکفل
۴۳	۴-۱-۴ تشابه حداکثر مدت آشنایی با طرح صیانت از جنگل در منطقه مورد مطالعه
۴۴	۴-۲ ویژگی‌های اقتصادی پاسخگویان
۴۴	۴-۲-۱ توزیع فراوانی میزان زمین کشاورزی پاسخگویان
۴۵	۴-۲-۲ تعداد دام در بین پاسخگویان
۴۶	۴-۲-۳ وضعیت شغلی و منبع درآمد پاسخگویان
۴۷	۴-۲-۴ میزان درآمد سالیانه حاصل از دامداری
۴۸	۴-۳ وضعیت عملکردی طرح صیانت از جنگل
۴۸	۴-۳-۱ عملکرد طرح در زمینه احیاء و تقویت پوشش گیاهی
۵۲	۴-۳-۳ عملکرد طرح در زمینه کاهش وابستگی معیشتی مردم به دامداری
۵۵	۴-۴ میزان مشارکت مردم در اجرای طرح
۵۷	۴-۵ میزان مقبولیت مردم از فعالیت‌های انجام شده در اجرای طرح
۵۹	۴-۶ نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون
۶۰	۴-۶-۱ سن
۶۰	۴-۶-۲ میزان تحصیلات
۶۰	۴-۶-۳ تعداد افراد تحت تکفل

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۶۰	۴-۶-۴ مدت آشنایی با طرح
۶۱	۴-۶-۵ تعداد دام
۶۱	۴-۶-۶ میزان اراضی کشاورزی
۶۱	۴-۶-۷ میزان درآمد در سال
۶۲	۴-۶-۸ مشارکت افراد در اجرای طرح
۶۲	۴-۶-۹ میزان مقبولیت روستائیان از انجام طرح
۶۳	۴-۷ نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیره

فصل پنجم / بحث و نتیجه گیری

۶۸	۵-۱ بحث
۷۳	۵-۲ پیشنهادات
۷۶	منابع

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۳۱.....	۱-۳ لیست گیاهان موجود در منطقه مورد مطالعه.....
۳۸.....	۲-۳ نتایج حاصل از ضریب آلفای کرومباخ شاخص‌های مورد استفاده.....
۴۰.....	۱-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب سن.....
۴۱.....	۲-۴ وضعیت تحصیلی پاسخگویان.....
۴۲.....	۳-۴ وضعیت تعداد افراد تحت تکفل پاسخگویان.....
۴۳.....	۴-۴ مدت آشنایی افراد مورد مطالعه نسبت به طرح در منطقه.....
۴۴.....	۵-۴ توزیع فراوانی میزان اراضی کشاورزی پاسخگویان.....
۴۵.....	۶-۴ وضعیت تعداد دام در بین پاسخگویان.....
۴۶.....	۷-۴ وضعیت شغلی و منبع درآمد پاسخگویان.....
۴۷.....	۸-۴ وضعیت درآمدی حاصل از دامداری در بین پاسخگویان.....
۴۹.....	۹-۴ اولویت‌بندی نظرات پاسخگویان برحسب فعالیت‌های احیائی طرح صیانت از جنگل.....
۴۹.....	۱۰-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان فعالیت‌های احیائی طرح صیانت از جنگل.....
۵۱.....	۱۱-۴ اولویت‌بندی نظرات پاسخگویان برحسب عملکرد طرح صیانت در زمینه کاهش عوامل تخریب جنگل.....
۵۲.....	۱۲-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان عملکرد طرح صیانت در زمینه کاهش عوامل تخریب جنگل.....
۵۳.....	۱۳-۴ اولویت‌بندی نظرات پاسخگویان برحسب عملکرد طرح صیانت در زمینه کاهش وابستگی معیشتی مردم.....
۵۴.....	۱۴-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان عملکرد طرح صیانت در زمینه وابستگی معیشتی مردم به دامداری.....
۵۵.....	۱۵-۴ میزان عملکرد طرح صیانت از جنگل در منطقه مورد مطالعه.....
۵۶.....	۱۶-۴ اولویت‌بندی نظرات پاسخگویان برحسب میزان مشارکت در فعالیت‌های اجرایی طرح.....
۵۷.....	۱۷-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان مشارکت در فعالیت‌های اجرایی طرح.....
۵۸.....	۱۸-۴ اولویت‌بندی نظرات پاسخگویان برحسب میزان مقبولیت فعالیت‌های اجرایی طرح.....
۵۹.....	۱۹-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان مقبولیت فعالیت‌های اجرایی طرح.....
۶۳.....	۲۰-۴ نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون به منظور تعیین درجه همبستگی بین عوامل با میزان عملکرد.....
۶۳.....	۲۱-۴ یافته‌های حاصل از رگرسیون چندگانه در تعیین تأثیر متغیرهای مستقل بر عملکرد طرح.....
۶۴.....	۲۲-۴ میزان تغییرات R^2 در تعیین تأثیر متغیرهای وارد شده در معادله رگرسیونی.....

فهرست شکل‌ها

صفحه

عنوان

۳۱.....	۱-۳ موقعیت منطقه مورد مطالعه.....
۳۴.....	۲-۳ تیپ‌بندی پوشش در عرف کلوسه.....
۳۴.....	۳-۳ نقشه کاربری عرف کلوسه.....
۴۱.....	۱-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب سن.....
۴۲.....	۲-۴ توزیع فراوانی وضعیت تحصیلی پاسخگویان.....
۴۳.....	۳-۴ توزیع فراوانی وضعیت تعداد افراد تحت تکفل پاسخگویان.....
۴۴.....	۴-۴ توزیع فراوانی مدت آشنایی افراد مورد مطالعه نسبت به طرح در منطقه.....
۴۵.....	۵-۴ توزیع فراوانی میزان اراضی کشاورزی پاسخگویان.....
۴۶.....	۶-۴ توزیع فراوانی وضعیت تعداد دام در بین پاسخگویان.....
۴۷.....	۷-۴ توزیع فراوانی وضعیت شغلی و منبع درآمد پاسخگویان.....
۴۸.....	۸-۴ توزیع فراوانی وضعیت درآمدی حاصل از دامداری در بین پاسخگویان.....
۵۰.....	۹-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان فعالیت‌های حیاتی طرح صیانت از جنگل.....
۵۲.....	۱۰-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب عملکرد طرح صیانت در زمینه کاهش عوامل تخریب جنگل.....
۵۴.....	۱۱-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان عملکرد طرح صیانت در زمینه وابستگی معیشتی مردم به دام.....
۵۵.....	۱۲-۴ توزیع فراوانی میزان عملکرد طرح صیانت از جنگل در منطقه مورد مطالعه.....
۵۷.....	۱۳-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان مشارکت در فعالیت‌های اجرایی طرح.....
۵۹.....	۱۴-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان مقبولیت فعالیت‌های اجرایی طرح.....

فصل اول

مقدمه و کلیات

۱-۱- مقدمه

تجربه همه کشورهای در حال توسعه آسیایی در پایان سده بیستم، پس از بررسی علل شکست برنامه‌های گذشته و تداوم روند تخریب جنگل‌ها در یک جمله خلاصه شده است: نظام کنونی مدیریت منابع جنگلی با هدف اصلی توسعه پایدار در این منابع، باید مورد بازبینی قرار گیرد (شادی طلب، ۱۳۸۱). بر اساس بررسی‌های انجام شده ۸۵ درصد از سطح جنگل‌های کشور را جنگل‌های خارج از شمال تشکیل می‌دهند. جنگل‌های خارج از شمال، شامل جنگل‌های ارسباران، جنگل‌های زاگرس، جنگل‌های فلات مرکزی یا ایران- تورانی و جنگل‌های سواحل خلیج فارس و دریای عمان است (مروی مهاجر، ۱۳۸۵). مهم‌ترین دلیل تقسیم‌بندی جنگل‌های کشور به شمال و خارج از شمال، قابلیت تولید چوب صنعتی در جنگل‌های شمال کشور است (ابراهیمی رستاقی، ۱۳۸۴). ناحیه ریشی زاگرس که جنگل‌های نیمه خشک کشور را در خود جای داده است در امتداد رشته‌کوه زاگرس از شمال شهرستان ارومیه در استان آذربایجان غربی شروع و تا حوالی شهرستان فیروزآباد در استان فارس واقع شده است (فتاحی و همکاران، ۱۳۷۹). در سال‌های اخیر با اعلام سیاست جنگلداری بر پایه مشارکت مردم در جنگل‌های خارج از شمال، اجرای طرح‌ها به مردم محلی واگذار شده است (زندبصری، ۱۳۸۹). امروزه انتقادهای زیادی بر جنگلداری سنتی وارد شده، به طوری که تنها حسن آن را راحتی اجرای عملیات جنگلداری دانسته‌اند (جوهانس و لافگرین^۱، ۱۹۸۵). هر طرحی پس از تصویب توسط شورای عالی جنگل و مرتع به صورت قانون در می‌آید. ممکن است پیش‌بینی‌ها درست و قابل اجرا نباشند یا عوامل خارجی پیش‌بینی‌ها را تحت تأثیر قرار دهند (محمدی لیمائی، ۱۳۸۸).

در اکثر مناطق روستایی ایران به ویژه در روستاهای مناطق جنگلی، روستاییان در ارتباط تنگاتنگ با منابع طبیعی به طور اعم و جنگل به طور اخص می‌باشند، لذا برخورداری پایدار از این منابع در گرو حفاظت از منابع جنگلی است (میرک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰). با توجه به شرایط استثنایی جنگل‌های زاگرس که به عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده و ذخیره‌گاه منابع آبی کشور از اهمیت و ویژگی خاصی برخوردار است. بسیاری از رودخانه‌های بزرگ درجه یک نظیر زاب کوچک، سیروان، کرخه، کارون، دز، جراحی، زاینده رود و غیره با آبدهی متوسط سالیانه ۳۴۵۴۰ میلیون متر مکعب از رشته کوه‌های

^۱ Johansson & Lofgren

زاگرس سرچشمه می‌گیرند که ۴۰ درصد آب کشور را تأمین می‌کنند. بدین لحاظ لزوم یک بازنگری و سیاست‌گذاری کلی و جامع در راستای حفظ، توسعه و گسترش و احیای منابع جنگلی به شدت مورد نیاز بوده که خود لازمه برنامه‌ریزی عظیم و کلان و صرف هزینه‌های بسیار گزاف بوده تا ضمن حفظ بقایای موجود و جلوگیری از گسترش روند تخریب فزاینده، بتوانیم با تدوین طرح‌های جامع در سطح کشور، جوامع حاضر را حفاظت نماییم (اداره کل منابع طبیعی استان اصفهان).

منطقه رویشی زاگرس از جمله مناطق مهم و با ارزش منابع طبیعی کشور ایران است که از شمال غربی ایران آغاز و تا جنوب شرقی کشور گسترش دارد. طول این رشته کوه‌ها ۱۸۰۰ کیلومتر و به پهنای ۷۰ کیلومتر در محدوده ۱۰ استان با وسعتی بیش از یک پنجم سطح، در حدود یک سوم جمعیت و بیش از ۵۰ درصد دام کشور را دارا می‌باشد. تعداد گونه‌های درختی و درختچه‌های آن بیش از ۱۹۰ گونه می‌باشد که در سطح ۵/۲ میلیون هکتار جنگل‌های آن گسترده‌اند (فتاحی ۱۳۸۳).

این ناحیه به دلایل متعدد اجتماعی اقتصادی سیاسی، فون و فلور، یکی از مناطق کلیدی و استراتژیکی کشور است زیرا مهم‌ترین رودخانه‌های کشور همراه با ۳۰ درصد کل نزولات، ۴۰ درصد آب‌های جاری کشور در این منطقه قرار دارد (نگهدار صابر، ۱۳۷۲).

با وجود تمامی مواهب زیستی فوق، مسائل خاص انسانی و ادغام زندگی انسان در جنگل و در واقع قرار گرفتن انسان در جنگل به عنوان جزئی از اکوسیستم آن، مدیریتی خاصی را برای این منطقه می‌طلبد. در دوره معاصر مدیریت‌های مختلفی در این جنگل‌ها اجرا شده است. تنها مدیریت موجود در زاگرس تا قبل از سال ۱۳۴۱ و ملی شدن جنگل‌های ایران، مدیریت سنتی بوده است. مدیریت جنگل‌های زاگرس به شکل طرح‌های مدون به اوایل دهه ۱۳۵۰ بر می‌گردد (فتاحی ۱۳۷۹).

برای شناخت دقیق الزام‌های مدیریت این جنگل‌ها، بررسی پیامدهای مثبت و منفی مدیریت سنتی مردم محلی ساکن جنگل ضرورت دارد. این مهم موجب نشان دادن نقش این عوامل در برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی برای مدیریت این جنگل‌ها می‌شود (امانی، ۱۳۸۳).

طرح‌های مدیریت جنگل در منطقه جنگلی زاگرس قبلاً تا سال ۸۱ به اسم "مدیریت منابع جنگلی زاگرس" بود ولی در سال ۸۲ به نام "طرح صیانت از جنگل‌های زاگرس" نامیده شد که در واقع از نام "صیانت از جنگل‌های شمال" اقتباس گردیده بود و از سال ۸۹ "پروژه ساماندهی" نامیده شد که این طرح نیز با شکست مواجه شد. از جمله مهم‌ترین اشکالات این طرح‌ها عدم امکان پیش‌بینی آن‌ها بود. در طرح مدیریت منابع جنگلی یک منطقه باید به عنوان سطح برنامه‌ریزی انتخاب شود. پروژه‌های این

طرح عبارتند از: غنی‌سازی، احیای جنگل، کاهش عوامل تخریب، کمربندهای حفاظتی، پروژه گشت و مراقبت (دفتر امور منابع جنگلی). شواهد نشان می‌دهد که مهم‌ترین تهدیدهای طرح مدیریت منابع جنگلی زاگرس شامل تشخیص ندادن نیازهای منطقه، عدم پیش‌بینی دغدغه‌های دامداران و اجرای نادرست دستورالعمل‌ها می‌باشد. لذا در این تحقیق سعی خواهد شد یکی از طرح‌های مدیریت منابع جنگلی استان اصفهان به عنوان الگو مورد پایش و ارزیابی قرار گرفته و اثرات آن (مثبت و منفی) بر جوامع روستایی مربوطه مشخص گردد.

۲-۱- تعاریف

جنگل:

مجموعی متشکل از عرصه و هوایی و مرکب از موجودات از منشأ نباتی (درخت و درختچه و نهال و علف) و حیوانی صرف نظر از تکامل به نحوی که دست بشر در ایجاد و تکامل آن دخیل نبوده و تاج پوشش گونه‌های درختی و درختچه‌ای آن در هکتار بالای آن ۵ درصد باشد.

اراضی جنگلی:

به مجموعه درختان و درختچه‌های خودروی جنگلی اطلاق می‌گردد که دست بشر در ایجاد آن دخیل نبوده و تاج پوشش عنصر درختی و درختچه‌ای کمتر از ۵ درصد باشد.

واحد دامی:

هر راس گوسفند یک واحد دامی محسوب می‌شود. سایر احشام با توجه به نیاز غذایی برآورد و محاسبه می‌گردند، توضیح بز، گوساله، بعد از شش ماهگی مورد محاسبه قرار می‌گیرند.

ظرفیت چرا:

عبارتست از تعداد واحد دامی که طبق برآورد سازمان جنگل‌ها و آبخیزداری کشور (ادارات کل منابع طبیعی) در یک فصل چرا در یک هکتار جنگل با اراضی جنگلی تعلیف می‌نمایند.

شناسنامه جنگل:

مجوزی است که با در نظر گرفتن ظرفیت جنگل، فصل چرا، مدت و سابقه بهره‌برداری به نام شخص واجد شرایط تعلیف دام در یک دوره و با توجه به عرف محل در جنگل در محدوده مشخصی (سامان عرفی) صادر کرد.

طرح جنگلداری چند منظوره:

به برنامه اجرائی مصوبی، گفته می‌شود که با توجه به شرایط موجودی جنگل به منظور سطح کمی و کیفی وضعی موجود و بهره‌برداری بهینه از تولیدات جنگل بر اساس اصول علمی (پایداری و استمرار تولید) طراحی و برنامه‌ریزی شده تا پس از تصویب در یک سامان عرفی با مشارکت جنگل‌نشینان و نظارت دولت به اجرا در آید.

جنگل نشین:

به افرادی گفته می‌شود که به طور دائم و موقت با داشتن منزل مسکونی در داخل طرح‌های اجرائی جنگلداری چند منظوره سکونت داشته و از جنگل به منظور تأمین نیازهای معیشتی خود (تأمین سوخت، مصالح ساختمانی زمین و زراعی دیم و آبی، دامداری و غیره) استفاده نموده و دارای اسناد مالکیت زمین، پروانه چرا یا پروانه مرتعداری و یا مجوز عرفی باشند.

عشایر جنگل نشین:

به افرادی اطلاق می‌شود که در فصل چرای دام با سکونت موقت در داخل طرح اجرائی جنگلداری چند منظوره جهت تأمین نیازهای معیشتی خود (تعلیف دام، تأمین سوخت، مصالح ساختمانی، زراعت و باغداری و غیره) از جنگل استفاده و دارای سند مالکیت یا مجوزهای عرفی و رسمی باشند.

مجاور یا حاشیه جنگل نشین:

به افرادی اطلاق می‌گردد که در روستای دائمی و موقت در حاشیه جنگل ساکن بوده و از جنگل، دارای طرح اجرائی جنگلداری چند منظوره به خاطر تأمین سوخت، تعلیف دام، تأمین مصالح ساختمانی، زراعت و باغداری و غیره با داشتن رسمی و عرفی و سند مالکیت استفاده بنمایند.

اسکان در خارج یا حاشیه جنگل:

برنامه‌ای است که خروج و اسکان دائمی افراد جنگل‌نشین، حاشیه جنگل نشین را در بیرون از محیط جنگل با تأمین نیازهای اولیه (زمین مسکونی، زمین زراعی، باغی، تأمین آب، برق، سوخت، جاده و غیره) و با جلب رضایت آنها امکان‌پذیر گردد.

حقوق ارتفاقی:

حقوقی که جهت بهره‌بردار در رابطه با حقوق اصلی ایجاد می‌گردد.

خرید حق مالکیت:

خرید اسناد مالکیت و حقوق ارتفاقی افراد جنگل‌نشین، حاشیه جنگل و عشایر جنگل‌نشین، در صورت خروج از جنگل و عدم استفاده از آن، جهت رفع نیازهای خود به صورت نقدی.

زمین زراعت آبی:

به عرصه‌هایی اطلاق می‌گردد که امکان زراعت و تأمین آب آن مقدور باشد.

زمین مسکونی:

عبارتست از زمینی که امکان احداث واحد مسکونی و تأمین سوخت، برق و آب و راه آن مقدور باشد.

واحد مسکونی:

آن دسته از واحدهای مسکونی که از مصالح سخت (آجر، سیمان، سنگ، خشت و یا چادر، آلونک، کپر یا زاغه و غیره) جهت سکونت ساخته شده است.

آبادی:

عبارتست از منطقه مسکونی که دارای یک یا چند خانوار سکنه بوده و دارای محدوده شخصی (ثبتي یا عرفی) باشد.

دامدار:

شخصی که صاحب دام می‌باشد و شغل اصلی او نگهداری دام می‌باشد.

حشمدار:

عبارتست از صاحب دام بوده و خود دامداری نمی‌کنند و دارای پیشه دیگری هستند.

واحد دامداری:

عبارتست از مجموعه تعداد دامی که به وسیله دامدار نگهداری می‌گردد.

واحد حشمداری:

عبارتست از مجموعه تعداد دامی که به وسیله چوپان و نه دامدار نگهداری و تعریف گردیده و صاحب دام اشتغال دیگری دارد.

خانوار:

خانوار از چند نفر تشکیل می‌شود که با هم در یک اقامتگاه زندگی می‌کنند و با یکدیگر هم خرج بوده و معمولاً با هم غذا می‌خورند، مضافاً فردی که به صورت تنهایی و انفرادی نیز در واحد مسکونی زندگی می‌کند به عنوان خانوار تلقی می‌گردد.

ملکی عرصه و اعیان:

این نوع نحوه تصرف مربوط به خانوارهایی است که مالک زمین و بنای محلی سکونت خود هستند.

ملکی اعیان:

چنانچه خانواری مالک بنای محلی سکونت خود باشد ولی صاحب زمین آن نباشد، نحوه تصرف ملکی اعیان به حساب می‌آید.

اجاره‌ای:

خانوارهایی که محل سکونت خود را اجاره کرده‌اند و در مقابل آن، اجاره بهایی به صورت نقدی و یا جنسی می‌پردازند، نحوه تصرف آن‌ها اجاره‌ای منظور می‌گردد.

در برابر خدمت:

این گونه نحوه تصرف، مربوط به خانوارهایی است که محل سکونت خود را در برابر خدمتی که انجام می‌دهد تصرف کرده‌اند، حتی اگر مبلغی هم به طور ماهیانه بپردازند.

مجانی:

خانوارهایی که محل سکونت خود را به طور رایگان در اختیار دارند و در ازای استفاده از آن چیز و یا مبلغی (نقدی، جنسی) نمی‌پردازند.

سایر:

نحوه تصرف محل سکونت خانواری که با هیچ یک از موارد پنج گانه فوق قابل انطباق نیست در این گروه قرار دارند.

چادر:

آن دسته از واحدهای مسکونی است که از پارچه پشمی، نخی و یا مویی، نایلون، برزنت و غیره ساخته و به کمک تیرک‌های چوبی یا فلزی و طناب برپا می‌شود.

آلونک، زاغه و مشابه:

خانه‌هایی که در شهرها و یا اطراف شهرها از سرهم‌بندی مصالح ساختمانی نظیر حلبی، نایلون، برزنت و غیره ساخته شده است، آلونک محسوب می‌گردد. محل‌هایی که در دیواره گودها یا تپه‌ها کنده شده و در ساختمان آن‌ها مصالح زیادی به کار نرفته است زاغه نامیده می‌شود. محل‌هایی مانند غار، تنه درخت و غیره در صورتی که مورد استفاده خانوار برای سکونت باشد در این گروه قرار می‌گیرند.

کپر:

محل‌هایی که از حصیر و گاهی همراه خشت ساخته شده است، کپر نامیده شده و گاهی به نام‌های دیگری مانند لوک، گرگین و غیره مشهور است.

ایل:

شامل چند طایفه بوده که به علت هم‌خونی و خویشاوندی و یا دلایل اجتماعی، سیاسی و غیره با یکدیگر متحد هستند و معمولاً در یک محدوده جغرافیایی که قلمرو ایل به حساب می‌آید زندگی می‌کنند. طایفه، با یک ایل معمولاً با هم خویشاوندی دور نسبی و سببی دارند و بعضاً هم ممکن است بدون داشتن خویشاوندی بنا به ضرورت‌های اجتماعی و سیاسی متحد شوند و تشکیل ایل بدهند، گویش و آداب و رسوم و شیوه زندگی طایفه‌های مختلف یک ایل در موارد بسیاری یکسان است.

طایفه:

مهمترین و مشخص‌ترین چهارچوب اجتماعی عشایر، طایفه است که شامل جماعتی است که غالباً با هم خویشاوندی دور و نزدیک دارند و در چند یا چندین نسل پیش نسبتاً یا سبباً مبنای مشترکی داشته‌اند.